

3. ROĐENJE - SMRT ILI NEŠTO DRUGO

Zacijelo ljudski život nije nešto što se počne događati rođenjem a svršava smrću. On u sebi krije i nešto više. Mnogi su uvjerenja da život ne umire nego se mijenja. U toj pak promjeni smrt ima vrlo važnu ulogu. Ona omogućava čovjeku da se otvori prema vječnosti. Upravo zbog toga i smrt mora biti predmet našeg razmišljanja ako želimo cjelovito govoriti o ljudskom životu jer ona je vjerna pratilica života. Taj suodnos života i smrti nije tek problem starih i iznemoglih osoba. On se nameće i onim najmanjima.

3.1 ŽIVJETI U SJENI SMRTI

Ušla je sitnim koracima, oklijevajući, oprezno, kako to čine djeca kad nešto žele. Naslonivši se na kovčeg stala me promatrati njišući nogom tamo amo. Napolju je vijao studeni, zimski vjetar, ledio je šume moje Toscare.

- Je li istina da odlaziš?

- Istina je, Elizabeto.

- Onda ću ostati da s tobom spavam.

Rekla sam joj da može, a ona je otrčala po pidžamu i knjigu s naslovom "Život biljaka", i legla kraj mene u krevet: maljušna, bespomoćna i zadovoljna. Za nekoliko mjeseci imat će pet godina. Stisnuvši je uza se počela sam joj čitati iz knjige. Ona odjednom upre pogled u mene i zapita:

- Što je to život?

Ja ne znam postupati s djecom. Ne znam se prilagoditi njihovu jeziku i njihovoj znatiželji. Odgovorila sam joj neku glupost ostavivši je nezadovoljnu.

- Život je vrijeme koje prolazi od časa kad se rodimo pa dok ne umremo.

- I to je sve?

- Pa naravno, Elizabeto. To je sve.

- A što je to smrt?

- Smrt je kada nestajemo i više nas nema.

- Kao kad dođe zima i ogoli stablo?

- Skoro tako.

- Ali stablo ne nestaje, zar ne? Dođe proljeće i ono se ponovno rodi, zar ne?

- S čovjekom nije tako, Elizabeto. Kada čovjek umre, to je zauvijek. On se ne rađa više.

- Ni žena? Ni dijete?

- Ni žena, ni dijete!

- To nije moguće!

- Moguće je, Elizabeto.

- To nije uredu!

- Znam. Spavaj!

- Spavam, ali ne vjerujem to što si rekla. Ja vjerujem da s onim tko umre biva kao sa stablima koje zima ogoli ali se s dolaskom proljeća ponovno rađaju; život mora biti nešto drugo.

- On i jest drugo. Ako sad zaspiš, pričat ću ti o tome.

- Kada?

- Sutra, Elizabeto.

Život je osuda na smrt... I upravo zato što je osuda na smrt moramo ga provesti kako valja, proživjeti ga ne trateći ni jednog koraka, ne uljuljkujući se u san ni jednog trena, ne plašeći se da ćemo ga promašiti, uništiti, mi što smo ljudi, ne anđeli, ne životinje, nego ljudi.

Dođi ovamo, Elizabeto, sestrice moja. Jednom si me upitala što je to život. Želiš li još uvijek snati to?

- Da, što je to život?

- To je nešto što moramo proživjeti ne trateći vrijeme. I onda kad ga valjano proživimo on se kida.

- A kada je prekinut?

- Više ničemu ne služi. Ničemu i tako neka bude.

(O. Fallaci: Ništa i tako neka bude, Rizzoli, Milano)

Smrt nije nešto o čemu ljudi danas rado razgovaraju. Naprotiv, pod svaku cijenu taj razgovor ostavljaju za posebne zgrade, za one kada se više ne može o tome šutjeti: kad smrt pohodi nekoga u krugu najbliže rodbine, ili kad nam odnese dragog prijatelja. I po tome se suvremeni čovjek razlikuje od onoga koji je donekdavna živio.

Kako se nekad govorilo o smrti?

Prije ili kasnije došao bi dan tzv. "malog" zvona koje je naviještalo približavanje smrti one osobe za koju je selo već znalo da je teško bolesna. Narod bi se skupio u crkvi: bilo je tu nadasve žena, staraca koji više nisu mogli u polje, djece. Nakon toga, na čelu sa župnikom, u tišini koju bi prekinula tek poneka tiha primjedba, stizalo bi se do kuće umirućeg.

Župnik i dva dječaka ušli bi u kuću. Uz krevet nalaze sakupljenu cijelu obitelj, od staraca pa do djece. Zajedno se molilo, podijelio bi se sakrament bolesničkog pomazanja nakon čega bi župnik rekao one, tako jasne riječi: "Pođi, dušo kršćanska, u ime Gospodnje..."

Umirući, koji je i sam već toliko puta vidio taj prizor, shvaćao je da je došao njegov čas. Čini mi se da bi koji puta znao zajecati, zatim bi licem, na kojem bi počivao smiješak pomiješan s bolju, pozdravljao sve, zahvaljujući i dajući im jasne znakove da je spreman umrijeti. On je bio u mogućnosti da živi vlastitu smrt: toliki su prije njega umrli, sad umire i on. Nije bilo ničeg zastrašujućeg u tom događaju, premda je bio i žalostan i bolan.

Zatim bi župnik i dječaci otišli, a obitelj bi ostala. Ona bi dopratila dragu osobu sve do prijelaza. Naročito su se djeca na ovaj način privikavala da promatraju smrt kao stvarni događaj ljudskog bivovanja. Nije u obitelji bilo nikakvog vela tajni oko tog događaja. Svi su proživljavali smrt svog rođaka i tako su, možda i nesvjesno, naučili živjeti vlastitu smrt onda kad bi ova pridošla. Nakon što je smrt došla, obitelj je bdjela u sobi uz tijelo pokojnika: premda mračna i prepuna svijeća, ta je soba bila puna

života. Djeca, rođaci i prijatelji ostajali su u tišini razmišljati o smrti.

Kako se umire danas?

Sadašnja je situacija sasvim izmijenjena. Može se reći da mi, danas, na razini racionalnog odbijamo smrt više nego jučerašnji čovjek, koji je živio u uskom dodiru s prirodom, životom koji je bio bogat neprestanim društvenim odnosima, pa je dakle pred sobom imao smrt kao stalnu veličinu. Čovjek današnjice ne vjeruje u smrt, bolje rečeno, ne prihvaća perspektivu vlastite smrti: on, uostalom na nesvjestan a ujedno i lagan način, skoro vjeruje da je besmrtn, uvjeren je da se smrt na njega ne odnosi, pa i kad misli na smrt misli o smrti drugih; moguće onih drugih koji su daleko od njegova svakidašnjeg života; na one anonimne (bolje da umre i cijeli narod, samo da je to daleko, nego li njegov susjed). I tako upravo zbog ovog odbacivanja smrti, čovjek današnjice šalje druge da umru u bolnici. A to zbog dva razloga: prije svega jer se nada udaljiti smrt također i kad više nema nade; zatim što na taj način biva oslobođen tih, da tako nazovem, obreda smrti, tj. nije više dužan prisustvovati umiranju drugoga, oblačiti umirućega, bdjeti nad posmrtnim ostacima. Osjeća gađenje prema svemu tome.

Evo nedavnog novinskog izvještaja koji govori o problemu smrti: "Osamdeset posto američkih građana umire u bolnicama, ali postotak bi bio i veći kad ne bi bilo neke vrste utrkivanja između liječnika i bolesnikovih rođaka: i jedni i drugi nastoje ne biti svjedoci tog samrtnog trenutka patnje koji se zove fizička smrt. Pomagati drugima da umru kao ljudi - to nije dio liječničkog zvanja koje je uostalom previše zauzeto pomaganjem drugima da žive."

Ali i kod nas biva sve rjeđe, da bi onaj koji leži u bolnici bio prevezen da umre u kući, u svojoj obitelji, među svojim milima i dragima, kad se neizbježno pokazuje smrt. Kod kuće - djeca bi bila potresena, stariji - vršnjaci bolesnika bi strepili, napokon - mrtvac u kući bi se dojmio svijetu. Bolje ne! I tako se ne proživljava

smrt rodaka. Ne pripremamo se da proživimo vlastitu smrt.

Kad smrt zadesi nove generacije, one će se naći pred novim događajem, neobičnim pa dale i, kao posljedica, tragičnim i zastrašujućim: neće znati pomoći umirućem, neće znati kako se prema njemu ponašati, neće znati čak niti što treba učiniti s mrtvacem. Vjerojatno će to sve biti povjereno pogrebnom društvu.

(Enzo Bianchi, "Vivere la morte")

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Kakav je odnos prema mrtvima u vašem okruženju?
- Da li, po vašem mišljenju, ljudi često misle na smrt?
- Što kažu kad govore o smrti?
- Koji je najtipičniji čovjekov stav u susretu sa smrću?
- Ako raspoloženje u skupini dozvoljava, možete prijeći na osobno svjedočanstvo o prilikama u kojima ste intenzivnije razmišljali o tom problemu i o emotivnim i razumskim reakcijama povodom toga.
- Ne možemo se, to je sigurno, vratiti na stadij seoske civilizacije. Rada se, međutim, pitanje: kako učiniti ljudskim a ujedno kršćanskim taj trenutak smrti u sadašnjem sociološkom okruženju?
- Čini li ti se korisnim da mladi sebi postavljaju ovaj problem?
- Ako je smrt nezaobilazna, ne bi li bilo prikladno pripremiti se na nju?
- Bi li htio biti upozoren u slučaju smrtne bolesti ili bi više volio umrijeti neobaviješten?

3.2 SMRT KAO PRIJELAZ

Smrt nije apsolutni svršetak, nego prijelaz. To je odgovor koji čovječanstvo ponavlja od svoga početka. Prijelaz, ali u što?

To sam ja, upravo ja, na svojoj samrtničkoj postelji, uvenuo, umoran i nesposoban da pokrenem svoje udove. Zamjećujem jasno kako mi krv drhti kroz vene i kako udara puls u ušima.

Nejasna glazba života koji se neprestano sve više udaljuje. Kroz purpurni veo svojih očiju crvenih od groznice vidim još uvijek svijet u nejasnim crtama.

Umornost titra u cijelom mojem biću i briše dobro poznata lica koja me okružuju. Malaksalost me sve više obuzima. Moja vlastita snaga nije više dostatna da nadvlada prepreku moje osame.

Sad sam konačno sam, kao nikad u svom životu. Toliko drage osobe koje me okružuju moraju bespomoćno gledati bez mogućnosti da mi pomognu, kako ja bivam nesmiljeno privučen u vrtlog osame. Rastrgan sam u ovoj nemilosrdnoj samoći, upućen u najvanjskije područje svijeta, to je sad moje umiranje. Ne mogu više zvati u pomoć... Sve više tonem u maglovitu tamu. Kamo me vodi ovo putovanje?

Život nas vodi s onu stranu, na drugu obalu, različitiju od bilo koje zemaljske. Ono što je čudno jest, što ja ne osjećam da je ovo potonje čudno. Propadam stalno u nešto što mi je već poznato... Bivam nošen tamo gdje sam se uvijek nalazio u svojim snovima, željama, u onom kraju koji sam uvijek nazirao iza stvari, osoba i događaja. Doživljavanje svega toga pruža mi čudnu jasnoću.

Sad oko mene sve postaje svijetlim. Sakrivenost je nestala. I sad je tamo (ovdje) sve ono što sam u svom životu očekivao... Srce mi je prestalo kućati. Ali, u međuvremenu sam dostigao srce svemira. Sakupio sam svemir u svom srcu. Sad stojim licem u lice s uskrslim Kristom, jer je sve oko mene, i unutar mene, postalo Njemu prozirnim. Taj sam trenutak očekivao u tajnosti, cijelog svog života. Sad izgovaram jedinu riječ koju u svojoj ljubavi

moгу izreći i koja ukratko izriče i sažima cijeli moj život, sve snove čovječanstva i žudnju svemira: 'Ti'.

(Ladislav Boros, "Otkupljena smrt")

Čovjek u zemaljskom stanju može ostvariti samo neke od beskonačnih mogućnosti koje krije u svom krilu. Hoće li ikad doći stanje kada će se moći očitovati cio, u svom svojem bogatstvu, kada će sve njegove nade postati stvarnost, kada će njegove najdublje priželjkivane tajne postati java? Hoće li skriveni čovjek napokon izroniti i postati otkriven?

Opredjeljujući se za neslomljivi optimizam, kršćanska će vjera rado priznati: Da! Hoće! Već se u čovjekovu življenju nazire jedincata mogućnost kroz koju se prvi put on uopće rađa potpuno, ili u kojoj završava radati se: to je smrt.

Ova se tvrdnja može mnogima činiti varavom, i to stoga što se smrt smatra koncem života. Ona plijeni za se sve što valja; kida naše nitii navezanosti uza svijet, otima nas voljenim osobama, dijeli nas od tijela koje ljubimo. Tužna je i bolna kao svršetak vesele svečanosti, kao posljednji pozdrav pri dragom susretu. Koliko bi nam se bol izmijenila kad bismo shvatili da 'kraj' ne znači nužno negativnost, nego i pozitivnost! Kao kad student klikne slavodobitno: Konačno sam došao na kraj! Diplomirao sam medicinu! Ili kad žena koja očekuje porod grli u rukama tek rođeno dijete šapćući: Konačno sam postigla cilj: ja sam majka! Smrt je, tako, kraj, cilj života. 'Kraj' u smislu postignute svrhe i žudene punine, čas pravog rođenja. Jedinstvo bića prekinuto rastavom samo je predigra jednog prisnijeg i potpunijeg zajedništva.

Smrt kao kraj-svrha jest stvarnost. Označuje prijelaz jednog životnog procesa. Tvori cenzuru između vremena i vječnosti; ali to predstavlja samo jedan vid i čovjeka i smrti: onaj biološki i vremeniti. Čovjek je međutim više od biosa, jer je više od životinje; više je od vremenitoga, jer žudi za vječnom ljubavlju i životom. Čovjek je osoba i nutarnjost. Za nj smrt nije kraj, svršetak, nego kraj, punina, kraj, postignuta svrha."

(Ladislav Boff, "Vida para alem da morte")

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Zuzmite opuštenu stav i neka jedan od vas pročita Borosovo razmišljanje o smrti. Ostanite nakratko u tišini.
- Smrt. Tragična realnost koja neizbježno prekida naš život, ili nešto drugo?
- Ima ljudi koji gledaju u smrt vedro, jer ne vide u njoj svršetak nego prijelaz. Na čemu temelje tu svoju sigurnost? Usp. Iv 11,25-26.
- Što kažete za tvrdnje Boffa? Pokušajte o tome iskreno razmišljati.

3.3 BEZ STRAHA PRED SMRĆU

"Ljubim smrt istom ljubavlju kojom ljubim život. Jer (te) dvije stvari čine jednu jedinstvenu. Smrt - hoću reći naravna smrt poslije dugog života, rada i ljubavi - nije granica, negacija života. Naprotiv, ona daje životu najviši smisao. Moja smrt me trajno podsjeća da moj životni plan nije individualna stvar. Ja sam čovjek samo ako sudjelujem na planu koji me nadilazi. Samo smrt mi omogućuje izbor, i ona je zalag da taj plan držim uzvišenijim od vlastitog života. Kad ne bih nikad morao umrijeti, bio bih osakaćen za specifično ljudsku dimenziju: transcendenciju. Ne bi postojalo ništa što bih mogao više voljeti od svog individualnog života. Ne bi bilo nečega što me nadilazi.

Postojao bi dakle dar veći od mene: dar moga života. Upravo taj dar me definira kao osobu a ne kao individuu.

Individua je skup naših vlastitosti u dvostrukom smislu riječi: ono što posjedujemo i ono po čemu smo posebni. Naši naslovi, naše imanje ili slava, naša sjena i naše lice, povijest onoga što smo učinili ili što smo mislili da treba učiniti: sve ono što sačinjava naše 'imati' a ne naše 'biti'.

Smrću umire individua. Svaki pokušaj da se individua spasi od smrti, varljiv je pokušaj za čovjeka. Radi se o animističkom vjerovanju u nadživljavanje nekog dvojnika ili Platonovoj želji za besmrtnošću duše. Smrt je tjeskoba samo za onoga tko se zaustavlja na individualnoj razini, za onoga tko je navezan na svoje vlastitosti. Jer sve ono što je individualno bit će u smrti uništeno. Biološka individua i društvena ličnost neće preživjeti brodolom.”

(Roger Garaudy, “Parole de l’homme”)

“Čovjek se rađa, raste, razvija, sazrijeva, stari i umire. Život mu počinje s golemim potencijalom sila, ali se one troše usporedo kako on stari. To je njegova biološka krivulja, obilježena postupnim, sve većim i nepovratnim gubitkom snage. Već je dijete dostatno staro da umre. Smrt ne dolazi izvana ili na kraju biološkoga života: ona se podudara sa samim životom. Čovjek umire kao na otplate. Svaki časak i trenutak predstavljaju odživljeni život. Čovjek kao život jest umiruće življenje ili živuće umiranje. Sa svoje strane, život teži da se održi preživljavajući, stalno potvrđujući svoje biološko ‘ja’. Unatoč tome, stalno uviđa kako je lišavan svog imanja, sve do trenutka kad mu se životna snaga posve isprazni. Tada i završava umirati. To je biološka krivulja izvanjskog čovjeka.

Ipak, čovjek nije samo tim određenjem iscrpljen. U njemu je i druga životna krivulja, ona osobna. Ona je suprotnog predznaka nego prethodna: počinje sitna kao klica, a onda raste beskonačno. Čovjek počinje rasti iznutra: otvara svoj um, dotjeruje volju, širi obzorja, otvara srce za susret s nekim ‘ti’ i sa svijetom. Ako se biološka krivulja okreće sva prema sebi sebičnjački (brani se od bolesti, bori za opstanak), osobna je krivulja unutrašnjeg čovjeka otvorena zajedništvu i daru sebe drugome. Upravo tako, povraćajući se od sebe kao jedinog središta i prilazeći susretu s drugim, čovjek izgrađuje svoju osobnost. I, što je sposobniji biti-u-drugima, to je više u-sebi; to jest više je osoba, u njemu snažnije raste unutrašnji čovjek. Prva krivulja, biološka, sve više i više opada,

dok ne klone u smrti; ova druga, osobna, može neizmjereno rasti, sve dok ne uvre u (novo) rođenje.

Za taj rast mogu sve prilike života služiti kao odskočna daska; primjerice, krize muče i čiste čovjeka, ali ga uranjaju sve dublje u tajnu života; neuspjesi u zvanju, ako ih prihvati i protumači, bivaju pouka za život; moralne nesreće, kad se doživljuje krhkost ljudskog bića, raskrinkavaju lažne snove i nepriznata licemjerstva, a tako i bolesti koje ga postupno nagrízaju iznutra: sve to može doprinijeti da u sebi čovjek izgradi osobnu jezgru, u čemu i jest njegova prava ličnost. U tom smislu nije toliko važno što je neki čovjek učinio ili što je bio, redovnik ili novinar, zidar ili uspješan poduzetnik i bogataš. Najvažnije jest: je li u tim okolnostima uspio zaroniti u tajnu života, je li uspio u sebi izgraditi određeni ‘ja’ i odgovornu ličnost, prekaljenu u izazovu prilika i neprilika. S ekonomskog ili kulturnog gledišta mogao je život utrošiti uzalud ili čak izgubiti. Ali, ako se usred toga uspio domaći onoga što je konačno važno, ili izboriti ono što ne mogu nagríziti ni moljac ni rđa, onda se u njem rodio pravi ljudski život koji daje smisla biološkom životu, jer ne podliježe ubojitom dahu smrti.

Biološki se život iz dana u dan troši, ali se unutar njega gradi drugi i drukčiji život, život ličnosti i svjestite nutrine koji se zajedno s biološkim životom ne troši. Naprotiv, teži da se razvije još više; da se rastvori sve otvorenijim obzorima. To je dobro uočio Pavao kad veli: ‘Ako se naš izvanjski čovjek i rastvara, naš se nutarnji čovjek obnavlja iz dana u dan’ (2 Kor 4,7).

U čovjeku se više manje događa što i u svemirskom razvitku. Postoji skoro beskonačno širenje materije. No, što se više širi, ona se sve više i skuplja u sebi i oko sebe. Postoji pounutrašnjenje materije koje zovemo ‘život’, a postoji i pounutrašnjenje života koje zovemo ‘svjest’. Što se uzlazna spirala više suzuje, to se ona više usredotočuje na se; a što se više usredotočuje, to se više pounutrašnjuje i posvješćuje; a što se više posvješćuje, to se više otvara novim dimenzijama, drugim obzorima,

usmjerujući se u konačnici prema Neizmjerne i Apsolutnome. I u svermiru i u čovjeku nalazimo isto ustrojstvo, ili vrlo srodno ustrojstvo.

Konkretni čovjek ...jest napeto dijelektično jedinstvo obiju životnih krivulja, biološke i osobne. S jedne strane, čovjek se skuplja u se, hvatajući se grčevito biološkog života; s druge strane, on se odvraća od sebe tražeći određeni 'ti' i susret s raznovrsnim stvarnostima. S izvjesnog gledišta, čovjek je posvemašnja otvorenost a, s drugoga, otvorenost ograničeno ostvarena. Čovjek je nezadrživ dinamizam mogućnosti, ali i nepostojano ostvarenje tek nekih.

Filozofsko gledanje Zapada nazvalo je tu čovjekovu uvjetovanost 'tijelo i duša': čovjek je spoj tijela i duše. Time se ne želi reći da u čovjeku postoje dvije stvari, tijelo i duša, koje bi združene proizvele čovjeka. 'Tijelo' jest čitav čovjek (tijelo+duša) ako je ograničen, u koštacu sa zemaljskim uvjetovanjem. 'Duša' jest također čitav čovjek (tijelo+duša), ali ako je usmjeren prema beskonačnom, ako je u njem nezasićeno stremljenje prema punom ostvarenju. Konkretni je čovjek bremenito i napeto jedinstvo tih dvaju polova. Tijelo nije nešto u čovjeku ili od čovjeka: ono je čitav čovjek ako je to određen način pristupa svijetu i bitka-u-svijetu."

(L. Boff, "Vida para alem da morte")

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Neka ti vjeroučitelj protumači pojam "transcendencija".
- Što znači Garaudyjeva tvrdnja s obzirom na smrt: "Ne bi bilo ljubavi, takve ljubavi kojom bi ja mogao više voljeti drugoga nego svoj vlastiti život."
- Konzultirajte priručne enciklopedije o animizmu, Platonovom poimanju duše i prodiskutirajte njihovo poimanje života, odnosno smrti.
- Neka jedan od vas naglas pročita Boffo

vofo videnje života i smrti, a onda prodiskutirajte sljedeće navode:

- "Vec je dijete dostatno staro da umre";
- "Čovjek umire kao na otplate";
- Uvjerava li vas Boffovo gledanje života i smrti kroz biološku i osobnu prizmu?
- Izmijenite svoje mišljenje o čovjeku kao o spoju "tijelo-duša".
- Ispitajte dobro smisao i vrijednost ovih dvaju suprotnih stavova:
 - + Nada u drugi život je obična tlapnja koja nam pomaže da izbjegnemo suočenje s teškoćama i zbiljnosću života: to je bijeg i zavaravanje, ako odvodi od konkretnosti sadašnjosti da bi odvela čovjeka u lagodni, izmišljeni svijet preko smrti...
 - + Kršćanska nada ne samo da ometa čovjeka u pravim dužnostima sadašnjeg života, nego je njegov korijen i snaga iznad svake malodušnosti i raspuštenosti.

3.4 I MLADI UMIRU

Smrt je dakle nešto neminovno. Ona prati život kao što sjena prati tijelo. Neki ne žele o njoj uopće razmišljati, govoreći da će ona doći a da se na nju i ne misli. Zreo, odrastao čovjek ne bi smio pred tom stvarnošću zatvarati oči nego dati joj onoliki prostor koliki joj stvarno pripada.

"Ono protiv čega se trebamo boriti jest prerana smrt mladih bića, punih mogućnosti. To ovisi velikim dijelom o našim borbama za društveni red bez ratova, bez bijede i za ljudsko uređenje društva. Međutim, smrt jednog starca, moja smrt, na kraju mog čovječjeg zadatka, doista ne predstavlja neko prokletstvo. Ova smrt je samo zadnji obzor starosti; što više starim, što više zatvaram lepezu svojih mogućnosti, suzujem područje svojih planova, ja sve manje

sudjelujem u stvaranju. U tom nastojanju, smrt je prolaz granice."

(Roger Garaudy)

Kako tvoji vršnjaci reagiraju na smrt? Što ona za njih znači? Evo jednog iskaza:

"Tek mi je 18 godina, ali osjećam da sam starac. Nisam znao što je to bol. Sada znam. Imao sam djevojku, bila je moja djevojka. Njezina nježnost, njezina dobrotu, njezina zrelost - sve su to bila njena obilježja koja su mi dan za danom pružala radost. S njom sam se osjećao mirnim jer me hrabrila njena dobrotu, davala mi je volju za život... Vjerovao sam da se radi o pravoj ljubavi..."

Prošlog tjedna prestala je živjeti, ubijena na ulici dok je išla u školu. Shaćaš, dragi Henri, ona je mrtva, nema je više. Ali ti bi morao znati reći nešto što bi mi moglo otjerati ovu moru. Već deset dana ne spavam. Moji me žele odvesti liječniku. Nemam više volje ni jesti, niti se bavljati; prijatelji mi idu na živce. Više ne vidim ni jednu prijateljicu - svih sam ih presit. Mrzim život i volio bih da se nisam ni rodio."

(Toni)

Evo odgovora jedne mlade djevojke Toniju:

"Dragi Toni,

Ti kažeš da se već osjećaš starim, da si iskusio što je to prava bol ... ja te mogu razumjeti. Shvaćam da se ti nakon njezine smrti osjećaš kao stablo bez života. Ta, ti si je volio, dapače ti je još uvijek voliš, jer 'ona je živa', ona živi u tebi. Ona te ohrabruje, potiče te da nastaviš. Dok je ona živjela ti si se osjećao sretnim a sada doživljavaš samo ništavost. Ipak, pokušaj se oduprijeti da bi nastavio putem kojim si krenuo u zajedništvu s njom. Misliš da si sam. Eto, tu si pogriješio, jer nisi sam. To ćeš shvatiti kasnije kad bol, što si je izgubio, postane 'tvojom' boli kao što je i ona bila tvoja. Jamačno, ona jest tvoja, jer sjeti se, ona živi, živi u tebi... Molim te, nemoj mrziti niti život, niti ljude, jer ona je sve to voljela... Ti si živio u njoj i ona sada živi u tebi..."

(Gabry)

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Što misliš zbog čega Garaudy inzistira da se treba boriti protiv smrti mladih osoba?
- Koji je razlog da on smrt staraca prihvaća sasvim mirno?
- Dijeliš li mišljenje s Tonijem s obzirom na smrt drage osobe?
- Izgleda li ti uvjerljiv Gabryev odgovor Toniju? Što bi ti tome još dodao?
- Analizirajte zajednički izreke kojima Toni opisuje svoju bol za preminulom prijateljicom.
- Prokomentirajte najzanimljivije odgovore Gabrye Toniju.

3.5 SMRT OČI U OČI S NADOM

Smrt i ovostrani oblik ljudskog života tek su jedan vid cjelokupne ljudske stvarnosti. Što pak slijedi iza dovršena života? Što slijedi iza smrti? Čemu se čovjek može nadati poslije odživljena života? Da bi se moglo živjeti, treba imati cilj u životu, treba se nadati. Pierre Teilhard de Chardin je napisao:

"Sutra će svijet pripasti onima koji će znati pružiti veću nadu."

Među ljudima ukorijenjenim u nadi ima najviše kršćana. Ali što za njih znači nadati se? Sigurno ne pasivno isčekivanje čudesnih Božjih zahvata koji će automatski sanirati oskudicu ili suprotnosti u svijetu, niti komotno bježanje od konkretne realnosti u individualističku intimnost s Bogom koja je varljiva koliko i slatka. Kršćanska nada, naprotiv, usklađuje ova dva stava: odustajanje od svakog bijega, nastojeći izgraditi ovdje i sada bolji svijet, surađujući pri tom sa svim ljudima dobre volje i u isto vrijeme uzdići se iznad svakog apsolutizma i klanjanja dostiživom cilju, provjeravajući neprestance težnju - koja nikad nije potpuno zadovoljena - do potpunog ostvarenja. Dakle, kršćanska nada je prije svega radosno

oslobođenje čovjeka od svakog robovanja i usmjeravanje ka rastu koje nema granica i koje završava u jednom pravome apsolutnome, tj. Bogu. A Kristovo uskrsnuće postaje jamstvo i uzor toga oslobođenja u kojem se izražavaju sve pozitivne čovjekove mogućnosti.

“Glede raspetoga i uskrsnuloga Isusa mi se nadamo uskrsnuću mrtvih. Svijet u kojem živimo izgleda da je na poseban način tuđ ovom misteriju naše vjere. Očito je da se svi mi nalazimo pod anonimnim pritiskom ove društvene svijesti, koja se sve više udaljuje od poruke o uskrsnuću mrtvih, nakon što nas je ta svijest već prije odvojila od zajedništva s pokojnicima.”

(Johann Baptist Metz, “Naša nada”)

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Govori li se u tvom okruženju o nadi? Ima li ona ikakve veze s duhovnim stvarnostima?
- Analizirajte de Chardinovu izjavu o nadi
- Kako biste vi definirali nadu nakon što ste pažljivo pročitali gornji tekst koji govori o kršćanskoj nadi?
- Uočavaš li vezu između nade i uskrsnuća? U čemu se ta veza sastoji?
- Proanalizirajte Metzov tekst

3.6 USKRSNUĆE - PRAVI ODGOVOR NA SMRT

Kršćani suprostavljaju činjenici smrti činjenicu uskrsnuća Kristova. Što ono zapravo znači? - Isusovo uskrsnuće nije ponovno oživljavanje nekog leša, nije povratak u isto stanje, nego je to prijelaz u novi oblik života, to je potpuno ostvarenje čovjeka u cijelom njegovu opsegu, također i tjelesnome. A to Božjim posredovanjem kao odgovorom na bezuvjetnu Kristovu

ljubav. Krist je pobjednik fizičke smrti jer je pobjednik čovjekove smrti, a to znači da je pobjednik smrti, zatvaranja, potvrde samog sebe protiv svih drugih. Zbog vjernosti Bogu i čovjeku, da se ne odrekne svoje duboke identičnosti da jest Mesija - poslanik ljubavi, da jest čovjek bezuvjetne ljubavi za Boga i za druge, prihvaća nasilnu smrt na križu. Njegova smrt po ljubavi rađa život.

U prvi dan sedmice, vrlo rano, žene dođoše na grob, noseći miomiris koji bijahu pripremile. Nađoše kamen odmaknut s groba. Uđoše, ali ne nađoše tijelo Gospodina Isusa. I dok su stajale zbunjene, najedanput im pristupiše dva čovjeka u blistavu odijelu. Njih spopade strah te oboriše pogled na zemlju, a oni im rekoše: “Zašto tražite živoga među mrtvima? On nije ovdje! Uskrsnuo je! Sjetite se kako vam je govorio dok još bijaše u Galileji: ‘Trebalo da Sin Čovječji bude predan u ruke grešnika i da bude razapet te da uskrsne treći dan!’ I one se sjetiše njegovih riječi” (Lk 24,1-8).

“Bog koji je uskrisio Gospodina, i nas će uskrisiti svojom moći” (1 Kor 6,14).

“Vjerovah, zato govorih”, jednako i mi vjerujemo, i zato govorimo znajući da će onaj koji je uskrisio Gospodina Isusa i nas s Isusom uskrisiti...” (2 Kor 4,13-14).

Uskrsnuće dakle predstavlja završni korak očovječenja koje je počelo u maglovitim počecima uzlaznog razvitka. Uskrsnuće je ostvarenje ljudskih snova, pojavljivanje otkrivenog čovjeka koji je skrit i sebi samom.

“Uskrsnućem za čovjeka sve postaje neposredno: ljubav se rascvjetava, znanje biva uvidom, poimanje osjetom, shvaćanje slušanjem. Iščezavaju prepreke prostora: ljudska će osoba moći neposredno biti ondje gdje joj je ljubav, ondje gdje joj je želja i sreća. U uskrsnom Kristu sve je postalo neposredno, to jest iščezloš zemaljske pregrade. On je prodro u beskonačnost života, prostora, vremena, snage i svjetla” (L. Boros).

Ali prije nego što stigne tom čovječanskom vrhuncu, mora čovjek proći kroz tešku neizbježnu krizu. To je kriza suda, opredjeljenja i

čišćenja. Usko povezana s našom nadom u uskrsnuće mrtvih jest kršćanska nada kao očekivanje konačnog Božjeg suda nad našim svijetom i njegovom povijesti.

“Sreća za koju smo stvoreni zahtijeva da budemo i da jesmo, na sliku onoga što jest Bog, duhovni i slobodni. A sad, ne samo da činjenica da jesmo slobodni uključuje nužno pogibelj grijeha, nego također činjenica da smo duhovna bića uključuje da će nužno doći jedan dan u kojem će svaki od nas ući u stanje vječnosti; ali ako se ovo ovjekovječenje tiče nas samih ovako kakvi stvarno jesmo, moramo pričekati da se svatko od nas nužno ovjekovječi posredstvom temeljnog izbora vlastite slobode: jedni se ovjekovjećuju u tili čas za vječno rođenje koje mi označujemo riječima Nebo ili vječni život; drugi pak u trenutku poraza i osjećaja nezadovoljstva za ono što Biblija i Predaja označuju govoreći o vječnoj smrti, drugoj smrti ili paklu.”

(L. Boros, “Mysterium mortis”)

Što se pak tiče čistiliša, može se reći da u Bibliji ne postoje izričiti biblijski dokazi o tome. Tekstovi koji su se u tom smislu navodili u prošlosti (2 Mak 12,39-45; Mt 5,25s; 12,31sl; 1 Kor 3,12sl) u najboljem slučaju pokazuju taj smjer. Što to u čovjeku poslije smrti treba očistiti? Ovdje se govori o čišćenju samo onih koji su svoj ovozemni život bili usmjerili na Boga i koji su umrli s “da” Bogu. No, treba reći da su i ti ljudi u času susreta s Bogom u smrti ipak još nedovršeni zbog grijeha, propusta i mana različitih vrsta; i takvi se osjećaju nesavršenima u vršenju ljubavi prema Bogu i bližnjemu. K tome, i nakon otpuštenja grijeha u čovjeku ostaju ožiljci, “ostaci” grijeha i ranijih događaja, i to se dade tek polagano preurediti. Te “ostatke” već oproštenih grijeha tradicionalna teologija naziva “vremenske kazne za grijeh”. Nije dakle riječ samo o kaznama koje su “izvana” nametnute nego o “nutarnjim” posljedicama naših neispravnih postupaka i vladanja. Stoga je čišćenje nakon smrti u tome da se dokine razdaljina između nedovršenosti naše kršćanske

egzistencije i, s druge strane, potpune prožetosti ljubavlju prema Bogu i bližnjemu.

Rješenje problema smrti nalazi svoj konačni odgovor u slavnom uskrsnuću čovjeka, u njegovu cjelovitom ostvarenju kao duhovnomaterijalnog bića.

“Nije to nikakva već izmišljena utopija; ona je ukorijenjena u svjedočanstvu o uskrsnuću Kristovu, što od početka čini središte našega kršćanskog zajedništva, u čijem svjedočenju nije izražena sanjalačka nada učenika, nego je to prodrlo u njih protiv sviju njihovih sumnji: ‘Doista, uskrsnu Gospodin’ (Lk 1,24,34). Riječ nade u uskrsnuće mrtvih, koja se temelji na ovom uskrsnom događaju, govori o budućnosti za sve, za žive i za mrtve. I upravo zato što ta riječ govori o budućnosti za mrtve, o tome da su oni, koji su već odavno zaboravljeni, nezaboravljivi u mislima živoga Boga, ova riječ nade govori o jednoj zaista ljudskoj budućnosti, koja se ne pokreće naprijed valovima neke anonimne evolucije niti biva zamračena od neke ravnodušne prirodne sudbine. Upravo zato što se govori o budućnosti za mrtve, to je riječ pravednosti; riječ otpora protiv svakog pokušaja koji bi htio jednostavno raspoloviti uvijek iznova naslućeni i traženi smisao ljudskoga života i taj smisao rezervirati samo za one koji će doći kasnije, za konačne pobjednike i koristitelje naše povijesti. Nada u uskrsnuće mrtvih, vjera u lomljenje ograde smrti čini nas sposobnima za život koji nije puko samoodržanje i čiji je konac smrt. Ova nada nas potiče na to da živimo za druge, da mijenjamo život drugih preko solidarne i uzajamne patnje. Time ćemo našu nadu učiniti zornom i živom, tada ćemo se i sami osjećati i biti sudionici uskrsnulih: ‘Mi znamo da smo iz smrti prešli u život, jer ljubimo braću; tko ne ljubi, ostaje u smrti’ (1 Iv 3,14).

Johannes Baptis Metz, “Naša nada”).

ZA OSOBNI RAD I RAD U SKUPINI

- Analizirajte osmrtnice, sličice preminulih, natpise na grobovima
- Zamolite vjeroučitelja da vam kaže nešto više o uskrsnuću u Svetom pismu. Pronađite sve novozavjetne tekstove koji o tome govore. Što je bitno za uskrsnuće? Kakve veze ima Kristovo uskrsnuće s našim?

- Iznesite ono što ste već čuli o nebu, paklu, čistilištu. Koliko vas te teme privlače, odnosno zanimaju? Zamolite svog vjeroučitelja da vam o tome kaže nešto više.
- Za ovu tematsku cjelinu bila bi idealna projekcija dijamontaze: "Zašto umrijeti u dvadesetoj godini života?". (Može se zajedno s popratnim tekstom nabaviti na adresi: Katehetski salezijanski centar, Vlaška 36, 41000 Zagreb.